

har han villet rejse ham et Æresminde, hvad ogsaa fuldt er lykkedes.

Som alle, der arbejder med Planer af Fæstninger eller Fæstningsbyer, er ogsaa L. blevet stærkt optaget af Fortifikationskunstens Problemer. Byens Fæstningsværker: Volde, Bastioner og Citadel er uløseligt forbundet med Byens Legeme og ofte bestemmende for dets Struktur. Til Vurdering af A. Urups Indsats som Fæstningsbygger har Forf. til sin Raadighed haft et stort Antal Planer, hvoraf dog kun en enkelt tegnet af Urup. Det Billede, Lorenzen paa Grundlag af det tegnede og skrevne Materiale giver af Axel Urups Indsats som ledende Fæstningsingeniør, forekommer sandt og er naturligvis langt mere udtømmende end Rockstrohs Levnedsbeskrivelse i Biografisk Lexikon (1943), hvorved det dog stemmer saa temmelig overens. Urup var ganske sikkert, da han i 1626 vendte hjem fra sin store Uddannelsesrejse, meget vel orienteret om Fortifikationskunstens Teori og Praxis, men vaklende Politik, svigtende Ressourcer og Fagets rivende Udvikling, som han havde svært ved at følge, reducerede Betydningen af hans Indsats. Det var fuldt berettiget, at Frederik III lod nye Folk komme til ogsaa paa dette Omraade.

Som overstbefalende under de to Svenskekrige var Axel Urup en dygtig og tapper Kriger, men en Nøler. At Danmark stod saa svagt ved Forhandlingen i 1658, har dog ingen med Rette kunnet bebrejde ham. Mennesket Axel Urup har uden Tvivl været helt saa sympatisk, som Forf. gerne vil skildre ham, uden at det dog er lykkedes at trænge ham ind paa Livet. Det er en kendt Sag, at Ligprædikener lægger Vægt paa en detailleret Beskrivelse af afdødes fromme og kristelige Afsked med Livet; ved stærkt at udnytte denne Kilde lykkes det Lorenzen paa Bogens sidste Sider at skabe et smukt og troværdigt Billede af en Mand, som ikke blot var af Adel, men ogsaa havde et ædelt Sind. Gerne havde man lært Axel Urup lige saa godt at kende paa tidligere Stadier af hans Bane.

Som Skaber af Ny København med dets Kastel og af Fredericia har Axel Urup selv sat sig et blivende Mindesmærke. Vilh. Lorenzen har med god Grund villet gøre opmærksom herpaa.

Otto Norn.

Som det femte bind i serien af Søhistoriske Skrifter udgivet af Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg under redaktion af Knud Klem og Louis E. Grandjean er i 1953 ved museumsinspek-

tor Henning Henningsen udkommet *Dagbog fra en Ostindiefart 1672—1675 af J. P. Cortemünde*, en statelig publikation på 229 sider. Egentlig er dagbogen, som opbevares i en renskrift på Det kgl. Bibliotek, skrevet på tysk, men af hensyn til den danske læserkreds, for hvem museets udgave er bestemt, har udgiveren oversat teksten til arkaiserende dansk. En række kunstfærdige digte, som var indlagt i skildringen, er udeladt. Fuldt udnyttet er derimod forfatterens tegninger, der minder om kobberstik, men ikke er det. De gengiver maritime og eksotiske motiver og sætter ekstra kolorit på den i forvejen maleriske dagbogsskildring af skibet »Oldenburgs» lange rejse til Østen.

»Oldenburg» var oprindeligt orlogsskib, men blev af Christian V skænket til det i 1670 reorganiserede Ostindiske Kompagni, og dets togt er et vidnesbyrd blandt mange om forsoget på at sætte nyt liv i den danske fart på Ostindien. Skibet afsejlede i april 1672 fra København og ankom året efter til rejsens mål, som var en af peberhandelens vigtigste pladser, Bantam på Java, der i 1660'erne og 1670'erne oplevede en florissant periode, bl. a. fordi sultanen af Bantam formåede at hævde sit territoriums integritet over for hollænderne og derved knyttede handelsforbindelser med de øvrige europæiske nationer i Østen. Også Danmark havde et handelskontor i Bantam. Christian V korresponderede med sultanen og »Oldenburg» medbragte presenter fra majestæten. Skibet blev i Bantam forsynet med godt 4,7 mill. pund peber i returladning og tiltrådte i november 1673 sin hjemrejse, der blev lang og farefuld. En grundstødning i Sunda-strædet med påfølgende reparation i Batavia bevirkede en forsinkelse, hvorved skibet tabte sin rute til Europa. Vestmonsunen spærrede vejen omkring Kap det gode Håb. »Oldenburg» måtte tilbringe sommeren og efteråret 1674 på øen St. Mauritius, førend det endelig fik passage. I august 1675 ankrede det op på Københavns red.

Af »Oldenburgs» oprindelige besætning på 154 mand steg kun 25 i land ved toldboden. Resten var blevet ofre for det hårde og ubarmhjertige liv, der anes bag Cortemündes notitser om skørbug, dysenteri og afstraffelser ifølge det strenge skibsreglement. Dagbogen rummer et væld af kultur-, handels-, og søfartshistoriske træk. Hertil kommer det ikke uvæsentlige, at den af og til ligefrem er spændende. Den ufrivillige odysse i de ostindiske farvande med ophold på Java og St. Mauritius har nedfældet sig i beskrivende afsnit om disse egne geografi, natur, folkløse og historie. Her er originale observationer blandet sammen med overleverede og takket være udgiverens grundige indledning og noteapparat får læseren fyldestgørende forklaringer på det kaos af fremmedartede

fænomener, som den brave kirurg har iagttaget, og som vidner om europæerens møde med det rige og fattige, kunstfærdige og primitive Asien, verdens kejserinde.

Kristof Glamann.

I 1954 har den kendte tyske historiker, professor i Freiburg i. Br. *Gerhard Ritter* udgivet 1. bd. af et værk om *Staatskunst und Kriegshandwerk* (404 s., Verlag R. Oldenbourg, München). Ritter, hvis mest kendte arbejde er det hidtil i 6 oplag udkomne *Die Dämonie der Macht*, var med i kredsen bag attentatet mod Hitler 20. juli 1944 og har siddet i koncentrationslejr, og der kan således ingen tvivl råde om hans stilling til »den dæmon«, der — som R. selv siger — gjorde »det gode tyske navn« til en rædsel og vederstyggelse for Europa.

G. R.s bog har som undertitel *Das Problem des »Militarismus« in Deutschland*, og bd. 1. omhandler *Die altpreussische Tradition* og spænder over tidsrummet 1740–1890, altså fra Frederik den store til Bismarcks fald. Militarismens problem definerer R. som spørgsmålet om det rette forhold mellem statskunst og krigsteknik, og som militarisme betegner han »eine Übersteigerung und Überschätzung des Soldatentums«, hvorved nævnte forhold bliver usundt. I det her behandlede tidsrum, hvor Frederik den store og Bismarck er hovedaktørerne i Tyskland, finder R. dog åbenbart, at statskunsten stort set har holdt de kræfter i krigsteknikken i skak, der tilsigter modstanderens fuldstændige udseelse. Men han lægger i øvrigt ikke skjul på, at meget i datidens tyske åndsliv og i udviklingen af preussisk militærvæsen var egnet til at forrykke »det rette forhold« mellem statskunst og krigsteknik. Ved omtalen heraf kommer R. naturligt nok flere gange ind på den modsætning, der også herved opstod mellem tysk og vesteuropæisk tankegang og samfundsliv. Om den preussiske hærfægt 1860–62 og dens historiske følger, et afsnit, der fylder et halvt hundrede af bogens sider, hedder det således (s. 205), at blandt følgerne var, at samfundslivet i det tyske kejserrige fik et militaristisk tilsnit, som virkede stærkt fremmedartet på vesteuropæisk mentalitet. I et andet afsnit, den fængslende skildring og sammenstilling af Moltke og Bismarck, krigsteknikkens og statskunstens mestere, nævner R. om ændringen på Napoleonskrigenes tid af tysk tankegang fra universelle humanitetsidealer til »de politiske magt- og interessekampe«, at denne ændring skete med en radikalisme, der lige fra først af var »vore vestlige naboer uhyggelig« (s. 263). De citerede